

DE STILLE REVOLUTIE

Do It Yourself als het nieuwe culturele paradigma

Tekst: Giep Hagoort

Deze editie van MMNieuws staat volledig in het teken van Do It Yourself (DIY) en vooral Do It Together (DIT). Een snel groeiende, revolutionaire beweging, die ik sinds de beginfase met een gepaste betrokkenheid heb gevolgd onder meer vanuit mijn positie als lector kunst en economie aan de Hogeschool voor Kunsten Utrecht en nu vooral vanuit mijn eigen beroepspraktijk bij de Amsterdam School of Management en het Cartesius Museum in Utrecht. Met veel plezier werkte ik dan ook als gashoofdredacteur mee aan de voorbereiding van dit nummer. In de praktijk blijkt dat Do It Yourself nog een redelijk amorf begrip is. Waar komt deze trend vandaan? Wat valt er wel en wat valt er niet onder? En: hoe verhoudt zich deze trend met het wel en wee van de bestaande culturele instellingen?

Er is een stille culturele revolutie gaande in het tweede decennium van de eenentwintigste eeuw. Nee, geen luidruchtige demonstraties, massale zangkoren, harde confrontaties met

de regerende culturele elites en ook zeker geen centraal comité. De kern: creatieven nemen met behulp van internet het heft in eigen handen en vormen bottom-up netwerkketens van creatie, productie, distributie en beleving. In hun eentje, samen met gelijkgestemden, eenmalig of wat langduriger. Deze DIY/DIT-beweging heeft geen strategische agenda, wordt nauwelijks opgemerkt in de bestaande culturele beleids- en onderzoekscircuits en krijgt vorm buiten de reguliere kunst- en ontwerpopleidingen van het MBO en HBO. De creatieven zijn daar soms wel opgeleid maar zijn ook vaak autodidacten met name wanneer het gaat om hun ondernemende praktijken. Zij zetten de wereld naar hun hand met eigen creatieve producten en concepten, organiseren guerrilla-events, zetten presentaties en feesten op de rails in plekken die buiten de culturele gordels liggen. De financiering is marginaal: veel eigen inleg, financieel gescharrel met vrienden en familie, een enkele weldoener, verkoop van eigen producten en bijna bij toeval een projectsubsidie van een plaatselijk fonds. Soms duikt er een initiatief op, met name in de internetwereld, dat zijn weg vindt naar het grote geld. Misverstand

▲ De inwoners van Parijs kwamen in september 1870 samen om zelf de verdediging van hun stad te organiseren tegen de oprukkende Duitse legers. Het vormde de directe aanleiding voor de Commune van Parijs enkele maanden later.

in veel gevallen is dat het alleen om jongeren zou gaan. Steeds meer pensionado's jagen hun oorspronkelijke creatieve dromen na en starten gezamenlijk maatschappelijk gerichte werkateliers, repair-café's of optreedruimtes. De talloze huiskameractiviteiten van bijvoorbeeld geëngageerde en actiegerichte lees- en muziekclubs dienen ook genoemd. En dit alles voorbij de scheidslijnen professional en amateur, hoge en lage kunst, subsidie en commercie. Wel is het bijna altijd cultureel divers.

Groeiend inzicht

Deze DIY-hybridisering van de culturele en creatieve werkvelden raakt inmiddels ook de gevestigde mainstream. Dit gebeurde al eerder elders. Met het taxivervoer bijvoorbeeld waar internetorganisaties als Uber aan een flinke opmars bezig is en de gevestigde posities op hun kop zetten. Belangrijke vraag is: Hoe moeten we de DIY/DIT-trend duiden? Wat zijn de achtergronden van deze stille revolutie? Wat zal de impact zijn voor de gevestigde culturele sectoren? Vragen die ik in deze bijdrage wil behandelen in de wetenschap dat hier niet een simpel verhaal mogelijk is. Veel weten we nog niet, ervaringen zijn niet systematisch in beeld gebracht en valkuilen van DIY/DIT-initiatieven kunnen slechts in veronderstellende zin genoemd worden. Al zijn al wel publicaties in print verschenen en is er een grote hoeveelheid *grey literature* op internet. Het bijeenbrengen van de informatie en kennis in dit speciaal nummer van *MMNieuws* is een eerste stap. Het is welhaast zeker dat er meerdere stappen zullen volgen. Dit laatste hangt mede samen met de opkomst van het beleidsconcept van de participatiesamenleving, zoals benoemd door het huidige kabinet van VVD en PvdA en dat zich met name richt op de zelfredzaamheid van jongeren met beperkingen, semi-demente bejaarden, gederailleurde daklozen en klanten van voedselbanken. Op het moment dat de overheid zo'n concept aankondigt, krijgt het een hoge politieke relevantie voor de bestaande verhoudingen hetgeen veel gevestigde onderzoekers en consultants aantrekt. Een bewustzijn dat er inmiddels een brede DIY/DIT-beweging gaande is, is dan ook voor hen van groot belang.

In een poging om zicht te krijgen op een meer compleet beeld omtrent de DIY/DIT-beweging kunnen we een aantal schaduwvlekken inkleuren. Allereerst de historische achtergronden van de bottom-up activiteiten. We gaan daarbij te raden bij de al lang vergeten anarchisten en radicale socialisten die in de achttiende eeuw al pleidooien hielden voor een gezamenlijke eendracht van de verpauperde gemeenschap tegenover die van de heersende machten. Maar ook minder radicale voorbeelden zijn te noemen: de democratische landbouwcoöperaties uit de negentiende eeuw om de eigen (financiële) positie te versterken ten opzichte van opkopers van hun landbouwproducten. De huidige lokale Rabobanken zijn schatplichtig aan deze coöperaties. Een historisch maar ook dramatisch hoogtepunt kan overigens gezien worden in de Commune van Parijs in 1871 waarin het volk en masse overging op de radendemocratie. Dramatisch, want na drie maanden werd deze commune gewelddadig in de kiem gesmoord door het regeringsleger. Tot op de dag van vandaag leggen Parijzenaars en toeristen op de begraafplaats Père-Lachaise bloemen op de grafstenen van de honderden gedode *communards*.

Ten tweede de toenemende onvolkomenheden van de maatschappelijke ordening die gedomineerd wordt door een top-down structuur.

Bedrijven worden geleid door CEO's die zich tot de crisis van 2008 de nieuwe heersers waanden van de economische productiesystemen. Voor een duurzame samenleving gebaseerd op *People, Planet, Profit* is het niet verwonderlijk dat op zoek gegaan wordt naar horizontale organisatievormen van onderop.

Maar wellicht dominanter dan de genoemde historische en de maatschappijkritische dimensie is het hedendaagse streven naar authenticiteit, relevantie en individuele mondigheid binnen de eigen groep. Diverse trendwatchers (o.a. Adjiedj Bakas) en marketinggoeroes (o.a. Philip Kotler) hebben deze ontwikkeling (deels) indringend beschreven. DIY/DIT-initiatieven laten zien dat het hier niet gaat om een hype maar om een fundamenteel veranderingsproces. Creatieven - kunstenaars, ontwerpers, creatieve ondernemers - lopen hierin voorop maar hebben zeker niet het alleenrecht. *Urban crafters* in de figuur van lokale fietsmakers, buurtenergieopwekkers, stadslandbouwers en internet-TV-pioniers geven mede invulling aan deze ontwikkeling.

Ter aanvulling van de hier in beeld gebrachte achtergronden moet nog enkele bronnen genoemd die van betekenis zijn geweest voor de plaatsing van de DIY/DIT-beweging. Vanzelfsprekend de Nederlandse provobeweging uit de jaren zestig van de vorige eeuw die op ludieke wijze de bestuurlijke elite wist te tarten met hun ideeën over zelforganisatie. Hun 'Wittefietsenplan' trok wereldwijd de aandacht en krijgt tot op de dag van vandaag navolging. Provo ging op in de Kabouterpartij in Amsterdam die in 1970 zelfs vijf zetels in de gemeenteraad wist te veroveren. Iets later kwam (in Engeland) de internationaal georiënteerde DIY-punkscene ten tonele die om de gevestigde macht van de overheersende platenmaatschappijen heen hun eigen DIY-labels en DIY-podia creëerden.

Echter, straatfeesten, volkstuinten, amateurverenigingen en andere organisatorisch mensenspul dat van nature democratisch is maar geen maatschappelijke relevantie bezit anders dan 'met z'n allen leuk bezig zijn' rekenen we niet tot *Do It Yourself*. Niets op tegen maar deze groepen maken niet deel uit van een maatschappelijk transitieproces. Is dat dan een kenmerkend criterium voor de DIY/DIT-beweging? Dat zal zeker een belangrijk element in het debat zijn indien de bestaande (culturele) instellingen en organisaties zich oriënteren op de mogelijkheden en perspectieven van de culturele en creatieve DIY/DIT-beweging. Het is overigens de vraag of deze DIY-beweging zit te wachten op aandacht vanuit de mainstream. Er zijn geen woordvoerders of actieleiders die hierover een statement kunnen afgeven.

Toekomstscenario's

We kunnen een aantal scenario's ontwerpen dat de mogelijkheden aangeeft hoe de relatie tussen het creatieve DIY/DIT met de culturele instellingen vorm kan krijgen.

Scenario 1: Een gescheiden ontwikkeling

Culturele mainstream en DIY hebben geen boodschap aan elkaar. De mainstream beheerst

de subsidies, zorgt voor het culturele canon en de daaraan verbonden kwaliteitsoordelen en bezet de belangrijkste machtsposities. De DIY-tegenbeweging scheidt haar eigen waardeketen met het accent op creatie en distributie en bouwt met behulp van internet geheel eigen netwerken op. Een opvallende plaats is ingericht voor jongeren. Ze zijn deels werkloos maar uiterst veerkrachtig en laten zich gelden in de eigen communities. Wat kunst is zal ze een zorg zijn. Zij zijn kunst en bovenal relevant.

Scenario 2: A battle of ideas

Zowel mainstream and DIY/DIT begrijpen dat het gaat om de strijd van culturele en creatieve ideeën. De samenleving is er ooggetuige van hoe cultuur verbindt én verdeelt. De verschillende culturele fracties verbinden zich daarbij met andere maatschappelijke stromingen: de strijd verdeelt de samenleving tot op het bot. Beide stromingen gaan ook internationaal waar *debattle of ideas* vooral in Europa zijn beslag krijgt. De DIY/DIT-beweging krijgt ook een politieke tak zoals de kabouterpartij destijds in Amsterdam

Scenario 3: Mainstream en DIY/DIT scheppen samen een Cultuur 3.0

In dit scenario zet de hedendaagse trend van coöperatieve samenwerkingsvormen zich versterkt door. Daar waar eerst een kloof was worden nu bruggen gebouwd en loopplanken vernieuwd. Jongeren die werken in de mainstream gaan partnerschappen aan met de DIY/DIT beweging waar de beweging zelf de mainstream als een nieuw netwerk beschouwt. Tegenstellingen blijven of komen op maar dienen een gemeenschappelijk doel: een vernieuwend en voor het publiek aantrekkelijk divers cultuurklimaat. Het gaat niet zonder slag of stoot: culturele ego's vallen van hun voetstuk en het cultuurbeleid, lokaal en nationaal bevindt zich in een diepgaand transformatieproces om Cultuur 3.0 te faciliteren. Niemand verwacht meer van de overheid een rol als regisseur.

Scenario's helpen je de toekomst dichterbij te brengen maar komen nooit in de zuivere vorm uit. Veel zal afhangen van de manier waarop de mainstream de signalen opvangt die uitgaat van de DIT/DIY-beweging. Richten zij hun antennes op deze vernieuwende beweging of gaan zij daar hooghartig aan voorbij? Het gevaar van zo'n houding is het verlies van maatschappelijke relevantie binnen een samenleving die juist in een diverse cultuur haar betekenis krijgt. Voor de DIY/DIT-beweging is het de valkuil dat zij zich onvoldoende realiseert dat zij zich in een transitieproces bevindt en kansen niet opmerkt die zo'n proces biedt. □

Giep Hagoort is cultureel pionier te Utrecht (giephagoort@asom.org).